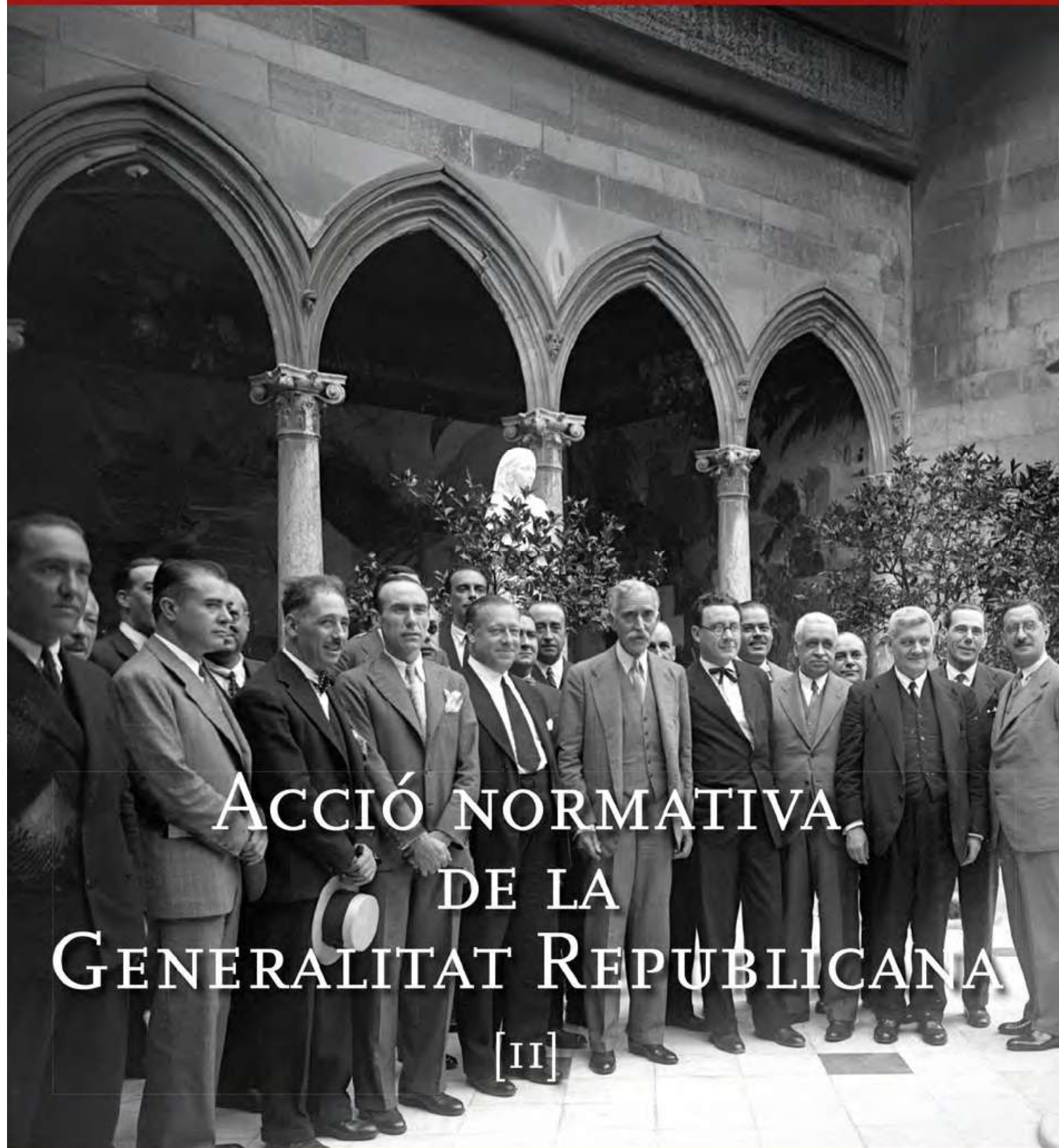

Daniel Vallès Muñio i Elisabet Velo i Fabregat (dirs.)

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA
[II]

Col·lecció «REFERENTS», 22

Generalitat
de Catalunya

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA

Col·lecció «Referents», 22, vol. 2

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA
[II]

Coordinació

Daniel Vallès Muñío
i Elisabet Velo i Fabregat

Autors i autores

Dra. Ana Cediel
Dra. Aldara Cidrás Fuentes
Dr. Aram Monfort i Coll
Dra. Neus Morán Gimeno
Sr. Joan Torrents Juncà
Dr. Daniel Vallès Muñío
Dra. Elisabet Velo i Fabregat

Barcelona, 2025

**Generalitat
de Catalunya**

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Acció normativa de la Generalitat republicana. – Primera edició. – (Col·lecció "Referents" ; 22)
Bibliografia

ISBN 9788410144446 (conjunt). – ISBN 9788410144453 (volum 1) . – ISBN 9788410393677
(volum 2)

I. Vallès Muñío, Daniel, editor literari II. Velo Fabregat, Elisabet, editor literari

III. Catalunya. Generalitat, entitat editora IV. Col·lecció: Col·lecció "Referents" ; 22

1. Legislació – Catalunya – Història – S. XX. 2. Catalunya – Política i govern – 1931-1939

3. Catalunya – Història – 1931-1939, Segona República

34(460.23)"1931/939"

32(460.23)"1931/1939"

94(460.23)"1931/939"

© 2025, autors

D'aquesta edició:

© 2025, Generalitat de Catalunya

Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Amb la col·laboració del Memorial Democràtic

Imatge de la coberta:

Codi de referència: ANCI-585-N-1858

Títol formal: Reunió de parlamentaris per estudiar l'adequació del projecte d'Estatut
de Catalunya al redactat de la Constitució de la Segona República Espanyola

Cronologia: 07/09/1931

Autoria: Gaspar-Sagarra y Torrents

Fons: Josep Maria Sagarra i Plana

Primera edició: 2025

ISBN (Obra completa): 978-84-10144-44-6

ISBN: 978-84-10393-67-7

DL: B 10757-2025

Producció: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Sumari

Pròleg	II
---------------------	----

La regulació de la institució del Parlament de Catalunya durant la Generalitat republicana, la seva vida i la seva activitat	19
---	----

Dr. Daniel Vallès Muñío

El camí fins a la constitució del Parlament	21
El Parlament com a institució	24
El Reglament Provisional de la Junta preparatòria i constitució interina del Parlament	25
El Reglament interior del Parlament	27
L'Estatut Interior de Catalunya	28
La immunitat parlamentària	31
La prohibició del mandat imperatiu	33
Resum de l'activitat normativa del Parlament	39
La suspensió del Parlament després dels Fets d'Octubre	45
El Decret de 9 de maig de 1936	51
El retorn de l'activitat del Parlament	55
La fi del Parlament	56
Conclusions	57
Bibliografia	58

Territori, municipalisme i vegeries: administració i control del territori nació	61
---	----

Dra. Elisabet Velo i Fabregat i Dra. Neus Morán Gimeno

Introducció	61
Endegant una nova etapa: el decret del Govern provisional de la República, previsions constitucionals, l'Estatut de 1932 i l'Estatut Interior de 1933	65
La segregació dels municipis i la Llei Municipal de Catalunya. El territori al Parlament	68
Les cartes financeres com a mecanisme per eixugar el deute dels ajuntaments	89

Com organitzar un país: de l'atzucac de la Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya a la llei	94
El sobresalt de la Guerra Civil: reorganització municipal i canvi de nom de pobles i ciutats de Catalunya. Del santoral, la monarquia i el feudalisme a la laïcitat i les nomenclatures populars	101
Municipalització de la propietat urbana	105
Conclusions	109
Bibliografia	111
Recursos digitals	112
La innovació tributària a la Catalunya republicana	115
<i>Dra. Ana Cedié</i>	
Introducció	115
L'aprovació de l'Estatut de Núria	116
Les eleccions del 19 de novembre de 1933 i l'Estat català	117
El Decret de facultats excepcionals i els Decrets de s'Agaró	119
Impostos introduïts pels Decrets de s'Agaró	120
L'impost sobre la xifra de negocis	120
La taxa sobre el consum i serveis d'hostal i restaurant, aprovada per Llei de 25 de juliol de 1934	125
La taxa extraordinària sobre assignacions actives i passives dels funcionaris	127
Impost sobre espectacles	129
Impost sobre la radiodifusió	130
Conclusions	132
Bibliografia	134
Un «veritable Parlament» o una cambra «d'estar per casa»? La qüestió de la inviolabilitat, la immunitat i els suplicatoris dels diputats catalans (1932-1936)	137
<i>Joan Torrents Juncà</i>	
Introducció	137
El marc (pre)constitucional i estatutari	139
La inviolabilitat i la immunitat dels diputats catalans... ..	143
...en el Reglament interior del Parlament de Catalunya	143
...en la «Llei establint que els diputats no podran ésser detinguts sense acord previ del Parlament, llevat que siguin trobats en flagrant delictes»	144
...i en l'Estatut Interior de Catalunya	148

Les prerrogatives parlamentàries a la pràctica. Suplicatoris i controvèrsies: Comorera contra «Don Jovino», el primer combat per la immunitat dels parlamentaris catalans	150
La quietud abans de la tempesta d'octubre: els altres suplicatoris de Joan Comorera i d'Antoni Xirau, Pere Lloret, Joan Casanelles i Joan Fronjosà	156
De la Seu d'Urgell a Madrid. El cas Canturri i la consulta sobre l'article 22 de l'Estatut Interior al Tribunal de Garanties Constitucionals	161
Conclusions	171
Bibliografia	174
 La classe obrera al centre: el treball a Catalunya	177
<i>Dra. Elisabet Velo i Fabregat</i>	
Del corporativisme a la lluita de classes	177
El repartiment de competències i la formació del Consell de Treball de Catalunya	179
Els jurats mixtos de treball a Catalunya	184
El treball al Parlament de Catalunya	188
Passat l'octubre de 1934: represa de competències	195
Legislació obrera en el transcurs de la Guerra Civil	198
Collectivitzacions	210
Conclusions	215
Bibliografia	217
Recursos digitals	218
 La normativa catalana sobre teatre, turisme, esport i oci	219
<i>Dr. Aram Monfort i Coll</i>	
Teatre	219
Turisme	225
Esport	232
Oci	236
Breus conclusions finals.....	250
Bibliografia.....	251
Recursos web.....	252
Arxius	253

La normativa sobre finançament de la Generalitat	255
<i>Dr. Daniel Vallès Muñío</i>	
L'Estatut de Núria	256
La discussió de l'Estatut a les Corts	261
L'aplicació del sistema de finançament de l'Estatut de 1932	273
Algunes conclusions	290
Bibliografia	291
Legislació i solidaritat en temps de guerra. La Generalitat de Catalunya enfront de la crisi humanitària de 1936-1939	293
<i>Dra. Aldara Cidrás Fuentes</i>	
Introducció: com acollim les persones refugiades?	293
1936: el començament de les polítiques d'asil humanitari	295
1937: Catalunya es consolida com a centre receptor de persones refugiades	302
1938: el sistema d'acollida arriba al seu límit	311
1939: de l'acollida... a l'exili	314
Conclusions: solidaritat i eficiència	316
Bibliografia	319
Recursos electrònics	321
Gener de 1939	323
<i>Dra. Elisabet Velo i Fabregat</i>	
El final de la legalitat i les institucions republicanes a Catalunya	323
Tancat el Parlament, el Consell Executiu pren protagonisme	327
Els últims diaris abans de la desfeta	329
L'activitat militar es fa més present	335
L'últim <i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i> en període republicà	341
Caiguda de Barcelona i final	343
Conclusions	345
Bibliografia	347

Gener de 1939

Dra. Elisabet Velo i Fabregat

Professora lectora d'Història del Dret i les Institucions

Universitat Autònoma de Barcelona

*Em vas contar que els mataren
a les persones d'oblit i horror
amb l'esperança afusellada
escrita en llàgrimes de foc.*

*Vas marxar en llargues columnes
pels camins de fred i dolor
cames i cors plens de ferides
aquell mil nou-cents trenta-nou.*

1939 – Obrint Pas

El final de la legalitat i les institucions republicanes a Catalunya

El 14 d'abril de 1931 és la data en la qual es marca l'inici de la Segona República i, amb ella, la construcció de l'estructura institucional que va permetre l'aprovació d'unes normes jurídiques d'avantguarda, creant la modernitat social i política a tot el territori. A Catalunya, l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona el 26 de gener de 1939 assenyala la conclusió quasi definitiva d'aquesta etapa.

Aquest capítol vol ser un tancament dels dos volums sobre l'acció normativa que van dur a terme la Generalitat i el Parlament en el període republicà. Un punt final de les pàgines que l'han precedit i que han explicat de manera exhaustiva i experta moltes de les matèries que van ser objecte de regulació per part d'aquelles institucions: drets de les dones, agricultura, justícia, salut, seguretat pública, llengua, cultura, educació, mitjans de comunicació, fiscalitat, economia, drets socials, treball, organització territorial... una acció normativa duta a terme entre 1931 i 1939 que tampoc va ser contínua: la intervenció de la Generalitat pels Fets d'Octubre de 1934 i fins a les eleccions de febrer de 1936 la van interrompre temporalment.

La Guerra Civil va estroncar l'acabada de recuperar normalitat institucional: la urgència del moment va alterar el funcionament de la justícia i va implicar nous conflictes en la competència sobre seguretat pública arran dels Fets de Maig de 1937. Va ser necessari legislar per protegir el patrimoni cultural, per ordenar l'habitatge, per posar la indústria al servei de la República i, en última instància, per organitzar el racionament alimentari entre la població. Un poble que passava fam i patia els bombardejos a casa seva. Per primera vegada, la població civil era objectiu i víctima d'aquesta mena d'atacs, el més recordat el de Gernika al País Basc. A Catalunya, van ser molts els bombardejos que van comportar nombroses pèrdues humanes i materials^{792 793} que va dur a terme l'aviació italiana.⁷⁹⁴

El Govern de la República va arribar a Catalunya després del seu pas per València, fugint de l'exèrcit sollevat. L'acollida per part de la Generalitat va coincidir amb l'arribada de nens i nenes que buscaven refugi, també fugint de la misèria. Barcelona, concretament Sant Cugat del Vallès (aleshores Pins del Vallès) i Sabadell van ser els últims indrets on es van celebrar les Corts de la República: el 30 de setembre de 1938 al monestir i l'1 d'octubre a Sabadell per aprovar la Llei de Pressupostos de 1939. Uns pressupostos que mai es van aplicar. A la sessió de setembre va ser quan es va acordar el retorn dels i les brigadistes internacionals als seus països d'origen.⁷⁹⁵

El final de la batalla de l'Ebre el 15 de novembre de 1938 feia preveure un desenllaç desfavorable per a la República. En els inicis de 1939, la situació militar a Catalunya va continuar sumant victòries pel bàndol sollevat.

792 VILLARROYA I FONT, Jordi. *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

793 DUEÑAS ITURBE, Oriol. *La gran destrucció. Els danys de guerra i la reconstrucció de Catalunya després de la Guerra Civil (1937-1957)*. Universitat de Barcelona, 2013, tesi doctoral. Enllaç: <http://hdl.handle.net/2445/44745> [Consulta 9.8.2024]

794 Mussolini va enviar voluntaris per lluitar amb l'exèrcit sollevat. Aquests militars, organitzats en el *Corpo Truppe Volontarie* (CTV), publicaven un diari propi titulat *El Legionario: giornale dei lavoratori combattenti in Spagna in difesa della civiltà europea, contro la barbarie rossa*, i feien informes sobre la situació de «l'exèrcit enemic» i els moviments que s'havien dut a terme a cada part del territori, documents que es classificaven com a «secrets». El fons homònim es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

795 VELO FABREGAT, Elisabet. «Les Corts Republicanes a Sant Cugat del Vallès: l'activitat parlamentària en el camí cap a l'exili», *Revista Dret Històric Català*, vol. 19, 2020, p. 145-190.

Les riuades de persones cap a l'exili ja havien començat a formar part del paisatge de la Jonquera, que conduïa a la frontera amb França i on els esperaven anys de penúries en diferents camps de concentració, com ara el d'Argelers de la Marenda i Ribesaltes.⁷⁹⁶ El Govern de la República i el de la Generalitat també travessarien la frontera, establint els respectius governs a l'exili.^{797 798}

Les tropes franquistes van arribar a territori català a finals del mes de març de 1938. Amb la presa de Lleida el 4 abril,⁷⁹⁹ l'autoproclamat «Gobierno de la Nación» va abolir l'Estatut d'Autonomia per Llei de 5 d'abril de 1938.⁸⁰⁰ En el Preàmbul de la norma es justificava aquella derogació:

El Alzamiento Nacional significó, en el orden político, la ruptura con todas las instituciones que implicasen negación de los valores que se intentaba restaurar. Y es claro que, cualquiera que sea la concepción de la vida local que inspire normas futuras, el Estatuto de Cataluña en mala hora concedido por la República, dejó de tener validez en el orden jurídico español, desde el día diecisiete de julio de mil novecientos treinta y seis.

No sería preciso, pues, hacer ninguna declaración en este sentido. Pero la entrada de nuestras gloriosas armas en territorio catalán plantea el problema, estrictamente administrativo, de deducir las consecuencias prácticas de aquella abrogación. Importa, por consiguiente, restablecer un régimen de derecho público que, de acuerdo con el principio de unidad de la Patria, devuelva a aquellas provincias el honor de ser gobernadas en pie de igualdad con sus hermanas del resto de España.

796 NAHARRO-CALDERÓN, José María. «A pesar de las alambradas: memorias, fotografías y campos de la “retirada” republicana española de 1939», *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, vol. 36, núm. 1, 2011, p. 43-82.

797 MORALES, Mercè. «La Generalitat de Catalunya a l'exili (1939-1948)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XIX, 2018, p. 213-224.

798 FLORES, Xavier. «El Gobierno de la República en el exilio. Crónica de un imposible retorno», *Espacio, Tiempo y Forma Historia Contemporánea, Serie V*, núm. 14, 2001, p. 309-350.

799 CAMÍ FERNÁNDEZ DE LEDIGOS, Josep Ramon; BELÍO CUNYAT, Josep Maria. «La batalla de Lleida (3 d'abril de 1938)», *Shikar. Revista del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, núm. 5, 2018, p. 89-90.

800 *Boletín Oficial del Estado*, núm. 534, de 8 d'abril de 1938.

Tot seguit, l'article primer esquarterava Catalunya fent referència directa a les províncies, indicant que Lleida, Tarragona, Barcelona i Girona es regirien per les normes generals aplicables a les altres províncies. L'article segon liquidava el règim establert per l'Estatut de Catalunya i es «consideraven revertits» a l'Estat les competències de legislació i execució que li corresponia en els territoris de dret comú i els serveis cedits a la «regió catalana» en virtut de la Llei de 15 de setembre de 1932; és a dir, el text estatutari. Des de Burgos, firmaven el text Francisco Franco com a cap d'Estat i Ramón Serrano Suñer com a ministre d'Interior.

Malgrat l'aprovació d'aquella norma, la legalitat franquista no havia arribat a territori barceloní, on hi havia la Generalitat. De fet, el temps que va durar el conflicte bèl·lic es caracteritza per la dualitat normativa en un mateix Estat: mentre a la zona ocupada s'aplicava la legislació aprovada per l'exèrcit, que s'imposava a mesura que ampliaven llur ocupació territorial, en el que encara resistia la República restava vigent el seu ordenament jurídic. La *Gaceta de Madrid*, el *Boletín Oficial del Estado* i, en el cas català, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, publicaven les normes aplicables als respectius territoris segons la corresponent situació militar.⁸⁰¹

Per Decret de 28 d'agost de 1936 es va indicar que només obligarien en territori català aquelles disposicions legals publicades en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Es blindava així un aixopluc contra les disposicions publicades en el territori sollevat: en primer lloc, el *Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional de España*, posteriorment *Boletín Oficial del Estado*.⁸⁰² Per tant, l'aprovació de la Llei d'abril de 1938 anul·lant l'Estatut d'Autonomia català xocava frontalment amb el que es disposava per la Generalitat, que encara no s'havia rendit ni havia deixat de legislar ni publicar en el seu *Diari* aquelles disposicions. La contradicció entre ambdues legalitats era més evident, per bé que la Generalitat encara funcionava a l'empara de la legalitat republicana i, evidentment, del que es disposava a l'Estatut d'Autonomia de

801 NÚÑEZ DE PARDO, Sara. «De la Gaceta de Madrid al Boletín Oficial del Estado». *Historia y Comunicación Social*, vol. 7, 2002, p. 147-160.

802 VELO FABREGAT, Elisabet. «Construcció i desplegament de la Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)». A VALLÈS, Daniel; VELO, Elisabet. *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2024, p. 57.

1932 i l'Estatut Interior de 1933. No serà fins al mes de gener de 1939 que l'ocupació de la capital catalana implicarà la desaparició definitiva d'aquesta legalitat. En aquest capítol explicarem quines matèries van ser objecte de regulació i quina va ser la seva finalitat, responnent a la urgència del moment.

Tancat el Parlament, el Consell Executiu pren protagonisme

La Guerra Civil va afectar de manera directa en el transcurs de la vida parlamentària a Catalunya: per Llei de 19 d'agost de 1937 es prorrogava la vida legal del Parlament a conseqüència de la «subversió militar feixista». Per aquest motiu, Lluís Companys no va convocar eleccions a la cambra legislativa segons el previst a l'Estatut Interior. Tot i que la validesa d'aquella pròrroga havia de ser de tres mesos, l'anormalitat militar viscuda al territori va impossibilitar la convocatòria de nous comicis.⁸⁰³

El requeriment de legislar per donar resposta a les necessitats que s'esdevenien en cada àmbit en el qual tenia competència la Generalitat, va comportar que el Consell Executiu prengués les regnes tot aprovant les normes llur competència li atorgaven els articles 54 i 55 de l'Estatut Interior; és a dir, decrets, reglaments i altres disposicions per exercir les atribucions privatives de cada Departament. Aquella activitat normativa va continuar funcionant per donar cobertura a les necessitats d'aquell moment. Mentre la mort avançava per l'oest, la vida seguia el seu curs i calia protegir els interessos de la població civil, a més de donar sortida a les qüestions de tràmit que fossin necessàries.

El mes de gener de 1939 va ser l'últim en què hi va haver activitat governamental. Un Govern que encara discutia qüestions ordinàries, com per exemple les financeres, però que en la seva activitat política i personal estava condicionat pels esdeveniments de la guerra. Així es plasmava en l'esborrany de l'acta del Consell Executiu celebrat el 4 de gener de 1939. Una executiva a què va assistir el Govern en ple en excepció de Rafael Vidiella, segons s'anotà en la mateixa acta, perquè es trobava malalt a l'estranger.

⁸⁰³ Ídem, p. 46.

En aquella sessió es va discutir un desacord amb el Ministeri d'Economia i Hisenda de la República sobre l'entrega dels valors i metalls preciosos per part de la Generalitat, assumpte sobre el qual es va acordar que el conseller de Finances el visitaria per trobar una solució. Finalment, Companys en va decidir l'entrega el 2 de febrer mentre el Govern es trobava a Figueres.⁸⁰⁴ També es va tractar la manca d'aprovació de la llei de pressupostos per a l'any 1939, de la que no se'n podia demorar més la proposta, perquè «planteraria una delicada situació política». Per tant, es va acordar establir uns criteris i orientació per presentar el projecte pressupostari pendent. Aquell mateix dia 4 es va publicar al *Diari* el Decret pel qual es prorrogaven pel primer trimestre de 1939 el pressupost ordinari aprovat pel Parlament pel segon semestre de 1936 i que ja havia sigut prorrogat els anys 1937 i 1938,⁸⁰⁵ per bé que la cambra legislativa no tenia activitat.

Afegit a la importància de la manca de pressupost que emergia aquell quart dia de 1939, destaquem el paràgraf final d'aquella acta, per bé que plasmava la situació i ànim del Govern de la Generalitat en aquell moment:

Acaba el president preguntant a tots els consellers que no s'absentin de Barcelona sense coneixement de la Presidència, per tal com ara l'enemic està sobre Falset i avança cap a Barcelona i és necessari el contacte constant del Govern i la reafirmació pública de la seva unitat i del seu coratge davant el perill i de la seva solidaritat amb Catalunya que sofreix estoicament i heroica la invasió.⁸⁰⁶

Aquell esborrany d'acta d'una sessió de Govern és el document amb una data més tardana que es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya⁸⁰⁷ abans del pas dels membres de l'Executiu i del Parlament a l'exili. Per tant, considerem que la sessió celebrada el 4 de gener de 1939 va ser l'última del

804 BONAMUSA, Francesc. «Presidència (1936-1939)». A BONAMUSA, Francesc (dir.). *Generalitat de Catalunya, obra de Govern (1936-1939) Vol. I*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006, p. 90.

805 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4, de 4 de gener de 1939.

806 ANCI-I-T-7547. Acta de la sessió del Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya del 4 de gener de 1939 (esborrany manuscrit). Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès.

807 ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA, *Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, número 10, febrer 2005, p. II.

Consell Executiu en terres catalanes. Després, serien molts anys els que passaria la Generalitat a l'exili.

Els últims diaris abans de la desfeta

En un repàs dels DOGC publicats el mes de gener de 1939, ens fixem en diversos detalls que constaten l'excepcionalitat d'aquells dies. El fet que des de l'any 1933 l'aleshores *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, que a partir de 1936 es passà a anomenar *Diari*, es publicués cada dia de l'any sense excepció,⁸⁰⁸ va permetre que les normes s'apliquessin amb més agilitat, cosa que era necessària en un moment d'urgència com el que es vivia. Així mateix, en les edicions de diumenge la capçalera incloïa l'aclariment «enllestit en dissabte» precisant el número de dia per complir amb la legislació vigent sobre descans dominical, observació que assenyalava l'article primer de la norma de 1933.

En aquests DOGC trobem normes de caràcter executiu, com ara decrets i ordres, i també edictes i anuncis municipals, requisitòries emeses pel jutjat militar i ajuntaments i sentències de divorci emeses pels jutjats de l'ordre civil. També s'hi anunciaren acords i edictes de la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat, en relació amb la participació dels ciutadans i ciutadanes en els fets de juliol de 1936 i contra els quals s'havia obert un expedient. L'objectiu dels edictes emesos per aquella comissió era citar públicament aquelles persones perquè fessin les alegacions oportunes als fets que se'ls imputaven, per bé que en el moment d'instruir l'expedient estaven en «parador ignorat». En el cas que no compareguessin, s'avisava que igualment se'n seguiria la instrucció i es resoldrien. També consten decrets d'expropiació d'immobles declarats d'utilitat pública per ser usats per prestar servei a diferents departaments de la Generalitat.⁸⁰⁹

No serien els únics cridats a través del DOGC per desconèixer on eren, per bé que el transcurs de la guerra va comportar moltes desercions i desaparicions, que analitzarem més endavant. A mesura que passaven els dies,

808 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 136, de 16 de desembre de 1933.

809 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 2, de 2 de gener de 1939.

van prendre protagonisme les ordres per les quals es feia publicitat dels decrets de la República per a la mobilització de les diferents lleves. També les analitzarem més endavant.

A mesura que avançava el mes de gener es detecta un viratge cap als últims dies de legalitat republicana en territori català, en els que la urgència d'arreglar forces militars i estructurals era més evident. Tanmateix, encara es va arribar a publicar alguna qüestió allunyada de la guerra: per exemple, el dia 2 de gener es va publicar l'adjudicació dels premis Valentí Almirall, el Joan Crexells i l'Ignasi Iglésies de 1938.⁸¹⁰ Altres qüestions de funcionament ordinari que es van publicar van ser els anuncis relatius a la concessió d'ajudes per a estudis, com ara les previstes per cursar estudis a l'Escola d'Infermeria de la Generalitat i a l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània.⁸¹¹

En relació amb l'activitat normativa de la Generalitat, el 4 de gener es va publicar l'ordre de nomenament de la Ponència prevista a la disposició transitòria segona del Decret de 10 de novembre de 1937, que creà la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial.⁸¹² Com s'assenyalava en aquella norma, s'havien d'estudiar les operacions que es podien dur a terme a la Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperatiu conjuntament amb cooperatives i mutualitats. Per dur a terme aquell estudi i desenvolupar la corresponent normativa, van ser nomenats Manuel Serra i Moret com a president, per bé que ostentava el mateix càrrec en el Consell d'Economia de Catalunya. Van ser nomenats vocals Lluís Mestres i Capdevila, Pere Mas i Parera, Juli Figueres i Moret per la Caixa de Crèdit Agrícola i, per la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial, Salvador Cruixent i Rovira, Miquel Mestres i Avinyó i Victorià Pérez i Machín.⁸¹³ Aquella va ser l'última vegada en què es va nomenar una ponència redactora per elaborar

⁸¹⁰ Les matèries d'aquests premis eren, per ordre, periodisme, novella i teatre. CASACUBERTA, Margarita. «“Art creat, art rescatat i paraula sembrada”: L'obra legislativa de la Generalitat de Catalunya en matèria de cultura, 1931-1939». A VALLÈS, Daniel; VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2024, p. 353.

⁸¹¹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 20, de 20 de gener de 1939.

⁸¹² *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4, de 4 de gener de 1939.

⁸¹³ En relació amb l'activitat normativa republicana sobre cooperativisme i agricultura, VALLÈS, Daniel. «El cooperativisme i l'agricultura en l'actuació normativa del Parlament

o desenvolupar una norma jurídica, per bé que no s'ha trobat cap pista que aquesta tasca es posés en marxa o es conclogués. Per tant, l'últim encàrrec legislatiu de la Generalitat de Catalunya no es va acabar.

Altres qüestions que es van succeir en els diferents DOGC van ser dimissions d'alts càrrecs de la Generalitat, que van ser substituïts. També hi va haver una alta mobilitat de treballadors de l'Administració de Justícia, de membres dels Mossos d'Esquadra i de mestres (altes, baixes i excedències, entre altres situacions). Pel fet de no constar de manera específica en els decrets respectius, desconeixem si aquestes dimissions es van produir per qüestions relacionades amb la guerra o per altres motius. Destaquem la dimissió de Josep Irla i Bosch com a vocal de la Comissió Mixta de l'Estatut en matèria de béns i serveis i adaptació de serveis, en el moment que va ser nomenat president del Parlament de Catalunya⁸¹⁴ tot i que no es reunia amb normalitat. A l'article 2 del mateix es va nomenar el seu substitut, Antoni Xirau i Palau.

Pel que fa a les finances, es van atorgar crèdits extraordinaris a alguns departaments per dur a terme activitats o tasques que estaven, d'alguna manera, relacionades amb el conflicte bèl·lic. Per exemple, l'atorgat a Presidència per al pagament de les despeses derivades d'organismes específics, com ara el Comissariat de Propaganda o la Comissió d'Indústria de Guerra. També es van atorgar crèdits extraordinaris per donar als ajuntaments els diners necessaris per atendre les despeses corresponents als refugiats de guerra. Altres crèdits s'atorgaven per fer front a despeses de funcionament de diferents serveis o instal·lacions, com ara el parc mòbil del Cos de Seguretat de Catalunya.⁸¹⁵ També es va prorrogar la vigència d'algunes cartes financeres municipals, com per exemple la de Castelldefels⁸¹⁶ i Igualada,⁸¹⁷ entre altres.

En l'àmbit econòmic i del treball, hi va haver nombroses substitucions de presidents de jurats mixtos i d'interventors i directors d'empreses collectivitzades. Es van continuar collectivitzant empreses i es van publicar

de Catalunya». A VALLÈS, Daniel; VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana* (Vol. I), Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2024, p. 375-414.

814 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1, d'1 de gener de 1939.

815 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1, d'1 de gener de 1939.

816 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 2, de 2 de gener de 1939.

817 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 7, de 7 de gener de 1939.

algunes qüestions reguladores, com ara l'escala salarial aplicable als treballadors de les mines de potassa de Cardona, Sallent, Súria i Balsareny, que en aquell moment eren gestionades pels sindicats CNT i UGT.⁸¹⁸ Una escala salarial que es va sol·licitar a instància de les empreses mineres mateixes i que, abans de ser aprovada, va ser supervisada per la Comissió Reguladora de Salaris i la Comissió de Bases de la Generalitat. Aquella ordre la firmà Joan Comorera, qui en aquell moment era conseller d'Economia i en aquell moment estava al càrrec del Departament de Treball.

Una altra qüestió econòmica que es va veure regulada van ser alguns articles relacionats amb la guerra. El dia 4 es publicà l'Ordre de 30 de desembre de l'any anterior per la qual es fixava el preu de venda de les gases destinades a la Sanitat de Guerra.⁸¹⁹ Una regulació que s'havia dut a terme a proposta del Consell General de les Indústries Tèxtils i Annexes i amb l'acord de la Comissió Reguladora de Preus. Aquell ajust s'havia dut a terme per «posar en concordança el preu de venda de les gases amb el seu preu real de fabricació», argument que també es va esgrimir per ordenar l'augment de les tarifes de confecció de calçat per a l'exèrcit, per bé que el ritme de producció i el cost de la mà d'obra eren desproporcionats i generaven pèrdues per a les empreses que s'hi dedicaven.⁸²⁰ Joan Comorera també firmà aquestes ordres.

Pel que fa a les apropiacions dutes a terme per la Generalitat, el 7 de gener es va publicar el Decret de 4 de gener,⁸²¹ que reintegrava en funcions i drets de l'Ateneu Barcelonès, entitat cultural privada que havia estat intervinguda per Decret de 24 d'octubre de 1936, regulant el funcionament de la seva biblioteca per Ordre de 10 de desembre del mateix any. Malgrat retornar la direcció de l'Ateneu a una junta escollida pels seus socis, l'entitat va seguir sota intervenció del Departament de Cultura i la seva biblioteca va seguir sota titularitat pública, formant part del Servei de Biblioteques de la Generalitat. Uns dies més tard, concretament el dia 7, Carles Pi i Sunyer

818 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 16, de 16 de gener de 1939.

819 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4, de 4 de gener de 1939.

820 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5, de 5 de gener de 1939.

821 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 7, de 7 de gener de 1939.

va sancionar l'Ordre de designació del representant del Departament de Cultura, que fou el professor Josep Quero i Molaes.⁸²²

A mesura que avançaven els dies, la guerra prenia més protagonisme a les pàgines del DOGC. Una de les qüestions que es va veure més afectada va ser l'ensenyament primari, per bé que la presa de territori per part de l'exèrcit sol·levat obligava a modificar el mapa d'escoles i autoritzar l'obertura d'altres per seguir el curs escolar, malgrat les circumstàncies. També va ser necessari proveir aquests grups escolars de nous i noves mestres a causa de la mobilització dels mestres al front. Una altra circumstància que va fer descendir el nombre de mestres a Barcelona va ser la marxa d'alguns i algunes a altres poblacions on, en alguns casos, els estralls de la guerra no eren tan severs. Aquesta circumstància va comportar que el 4 de gener es publicqués l'Ordre de 28 de desembre de 1938⁸²³ per la qual es convocava un concurs de trasllat de mestres a la ciutat de Barcelona, on havien quedat vacants moltes places a diferents grups escolars. Signava aquella ordre Carles Pi i Sunyer, conseller de Cultura.

El moviment de mestres va ser rellevant, fos per les noves incorporacions o l'atorgament d'excedències o perquè se les suspenia de feina i sou per abandonament del lloc de treball. El primer dels cinc casos detectats en el mes de gener de 1939 va ser el publicat el dia 8 d'aquell mes.⁸²⁴ Per l'Ordre del dia 5 s'acordava la suspensió dels drets en l'exercici del càrrec i percepció del sou per a Joan Torres i Figueres, mestre de Gironella, per no haver assistit a l'escola que treballava des del mes de setembre anterior sense haver presentat cap mena de justificació. En aquell mateix text s'advertia de la necessitat que, en un termini de quinze dies a comptar des de la publicació de l'Ordre, justificués la seva situació. En cas contrari, se cessaria definitivament de tots els seus drets.

Uns dies més tard, concretament el 18, es va publicar l'Ordre de 14 de gener⁸²⁵ per la qual es declarava la baixa definitiva de diferents mestres:

822 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 11, de 11 de gener de 1939.

823 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4, de 4 de gener de 1939.

824 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 8, de 8 de gener de 1939.

825 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 18, de 18 de gener de 1939.

tres d'ells per renúncia. El quart dels mestres inclosos en aquella ordre, Frederic Rodríguez i Ribé, professor d'educació musical dels grups escolars 52 i 55 de Barcelona, va ser donat de baixa per haver desaparegut en el front de guerra.

Fins els últims dies la guerra va continuar condicionant l'educació primària, per bé que el dia 21 es va publicar l'Ordre del dia 18⁸²⁶ per la qual es decretava la mobilització forçosa del mestre destinat a Tàrrega (Lleida) cap a Banyoles (Girona), que encara era territori lleial a la República. Seguidament, es publicava l'Ordre d'aquell mateix dia per la que s'atorgava un termini de quinze dies als i les docents que exercien als territoris evacuats en els últims dies, perquè se'ls determinés una nova situació administrativa i «poder utilitzar els seus serveis pel que sigui necessari». Es determinava que els que no compareguessin en aquell termini sense haver-ne justificat la causa s'entenia que renunciaven al càrrec de mestre o professor, segons correspongués. Quan s'aprovà aquella ordre faltava menys d'una setmana perquè les tropes franquistes arribessin a Barcelona i la situació militar era desesperada. Si tenim en compte aquest fet i la precisió que els i les mestres havien de comparèixer i per destinar-los on fos necessari, ens fa pensar que possiblement se'ls destinava a altres serveis que requerien personal amb urgència. L'endemà es van publicar les ordres de 19 de gener⁸²⁷ per les quals es determinava la mobilització forçosa de diversos mestres que exercien a Igualada, Tarragona, Balsareny, Vilanova i la Geltrú, Torregassa i Reus cap a Banyoles, Barcelona i Glevinyol de Ter, encara sota domini republicà. La situació exigia la mobilització del personal de la Generalitat on encara podien exercir la seva professió i atendre les criatures que ho necessitaven.

Aquell moviment de mestres de primària va durar pocs dies. Per Decret de 17 de gener, publicat en el DOGC del dia 24,⁸²⁸ es va facultar el conseller de Cultura perquè suspengués les normes de provisió de places de mestres de primària mentre durés la mobilització general decretada pel Govern de la República. En el seu Preàmbul reconeixia que l'exigència que els mestres

826 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 21, de 21 de gener de 1939.

827 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 22, de 22 de gener de 1939.

828 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 24, de 24 de gener de 1939.

haguessin de sumar forces en el front de guerra implicava la desatenció de les escoles, essent un greu perjudici per a la població escolar.

El fet que els mestres haguessin d'anar al front de guerra suposava més vacants a les escoles, que cada vegada en serien més degut a les baixes per defunció, desaparició o inutilitat dels i de les docents reconvertides en soldats. Per aquell motiu, es decidí que podrien exercir com a mestres d'educació primària els i les alumnes de les escoles normals i altres centres d'educació superior que constessin a les llistes d'aspirants mestres, i també les persones de reconeguda competència i aptitud que ho sol·licitessin i s'adeqüessin a les necessitats del servei. Aquells i aquelles mestres sobrevingudes tindrien l'estatus de substitutes i podrien exercir el càrrec fins que els i les mestres titulars es reintegressin als seus llocs de treball.

Com es pot comprovar, la situació bèl·lica va afectar directament l'educació primària, per bé que cada vegada hi havia menys mestres, fos per abandonament del lloc de treball o per defunció o desaparició, i l'avenç de les tropes sollevades va obligar a reorganitzar la planificació de grups escolars i el destí del personal docent en més d'una ocasió. Malgrat les circumstàncies, es constata la voluntat de la Generalitat per continuar mantenint les escoles obertes fins a l'últim moment.

L'activitat militar es fa més present

El transcurs de la guerra feia inevitable que les mobilitzacions de lleves i les qüestions que li eren relacionades cada vegada ocupessin més pàgines del DOGC. Com ja hem explicat, era freqüent la crida pública de persones que treballaven per a la Generalitat, fos perquè desertaven de manera voluntària o perquè havien desaparegut en el front de guerra. Les baixes i la situació crítica de la República feien cada vegada més necessari l'enviament de forces a la primera línia de combat. Per tal de prestar ajuda militar, el 8 de gener es va publicar el Decret de 4 de gener⁸²⁹ pel qual es mobilitzava part del cos dels Mossos d'Esquadra al Cos de Seguretat de Catalunya per prestar serveis de guerra en les mateixes circumstàncies que aquell cos. El Preàmbul del Decret justifica-

829 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 8, de 8 de gener de 1939.

va aquella mobilització: «A fi de millor coadjuvar al servei de la defensa de la República i de Catalunya contra les forces estrangeres i faccioses, cal que tots els individus útils que pertanyen a les forces armades de la Generalitat restin a disposició del Ministeri de Defensa, en igualtat de condicions i circumstàncies que el Cos de Seguretat de Catalunya, el qual cobreix actualment una important zona del front en el territori català». S'hi destinaven els homes que tinguessin la categoria de tinent-caporal a tinent; de sotscaporal a sergent; mosso de primera a caporal i de mosso de segona a guàrdia.

En el transcurs d'aquell mes es van donar d'alta un gran nombre de nous membres del cos i altres es van donar de baixa per inutilitat física, tot i que a les respectives ordres no es concretava si aquella circumstància es va donar per la seva actuació al front de guerra o per actes de servei ordinari en el servei d'ordre públic.⁸³⁰

Les crides a la mobilització de les lleves també van prendre protagonisme. Tot i tractar-se de normativa emesa pel Govern de la República, es va publicar per la Generalitat al DOGC a través d'ordres del Departament de Presidència per fer efectiu el seu compliment en el territori català per ajustar-se al que es disposa en el Decret de 28 d'agost de 1936 pel qual només eren efectives a Catalunya les normes publicades al DOGC. En qualsevol cas, entenem que és interessant fer un repàs de les crides efectuades en el transcurs d'aquell mes, per bé que la seva evolució reflecteix la situació militar de la República, cada vegada més precària i desesperada. Normativament, els decrets de crida de les lleves es donaven amb forma d'ordre per donar-ne trasllat i ser publicats al DOGC. De la mateixa manera, també es publicaven les ordres de la Generalitat per les quals es nomenava el personal encarregat dels «Centros de Reclutamiento, Movilización e Instrucción de la República», els CRIM, en diferents funcions, com per exemple la recuperació de personal.⁸³¹

La primera crida de lleves publicada aquell mes de gener va ser el dia 8,⁸³² ordre per la qual es feia publicitat del Decret del Ministeri de Defensa

830 Algunes d'aquestes baixes definitives per inutilitat física es van publicar al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 14, de 14 de gener de 1939.

831 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 3, de 3 de gener de 1939.

832 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 8, de 8 de gener de 1939.

Nacional del dia 4, que va ser publicat a la *Gaceta de Madrid* de l'endemà. En aquella ocasió es mobilitzava tots els individus pertanyents a la lleva de 1922 i els del primer trimestre de 1942, és a dir, els que en els primers mesos d'aquell 1939 havien de complir divuit anys. Pel que fa a la lleva de 1922, es cridava tots els que haguessin ocupat qualsevol rang de l'Exèrcit i també els declarats inútils temporals. Pel que fa als que s'haguessin declarat inútils totals, se'ls obligava a passar un nou examen mèdic per determinar si aquella situació era permanent o calia una nova classificació per retornar-los a files. Els mobilitzats s'havien de presentar en els centres de reclutament més proper als seus domicilis entre els dies 10 i 11 d'aquell mes i quedarien a disposició de la Sotssecretaria de Terra perquè en determinés una nova destinació. També es feia crida als que estiguessin fent treballs de fortificació a la Regió Oriental perquè se'ls determinés una nova destinació. Pel que fa als pertanyents a la lleva de 1942, s'havien de presentar als centres de reclutament entre els dies 12 i 13 d'aquell mes. Tots s'havien de presentar amb una manta, plat, cobert i calçat en bon estat. Només quedaven exempts d'aquella crida els que estiguessin prestant serveis de voluntariat pel Ministeri de Defensa.

La incorporació a files dels homes mobilitzats no va ser fàcil, per bé que alguns no s'hi presentaven al·legant malalties que no acreditaven, o altres excuses per evitar el front de guerra. Per aquell motiu, per Ordre del Departament de Presidència d'11 de gener es va donar publicitat a l'Ordre circular de 7 de gener⁸³³ per evitar demores en la incorporació a files de les lleves cridades a mobilització. Entre les mesures que es van prendre, destaquem l'obligatorietat de sol·licitar un examen mèdic al centre de reclutament corresponent per domicili quan s'al·legués una malaltia que impedís la incorporació a files, a més del certificat mèdic corresponent. Aquesta gestió s'havia de dur a terme abans de la data de caducitat de la incorporació de la lleva de la qual formés part la persona sol·licitant de l'examen mèdic, que s'havia de fer per un metge enviat pel centre de reclutament al seu domicili en un termini màxim de cinc dies. Aquell procediment també estava previst per als cridats que no compareguessin. El facultatiu havia d'emetre un informe sobre la malaltia al·legada

833 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 12, de 12 de gener de 1939.

i, en cas que no existís, es posaria a disposició del centre de reclutament en qualitat de detingut, quan se li aplicaria la normativa sancionadora pertinent. També es preveia l'aplicació de sancions als metges que certifiquessin en fals l'existència de malalties. Com es pot comprovar, doncs, l'objectiu era aplicar mesures per evitar la no incorporació a files dels homes que havien sigut cridats pel Govern, que cada vegada suposaven un rang d'edat més ampli, des de pares de família a nois que encara no havien complert els divuit anys i que encara tenien una vida per viure-la.

Tres dies més tard, el 15 de gener,⁸³⁴ es van publicar tres ordres que donaven publicitat a les corresponents ordres circulars i decrets del Ministeri de Defensa, les quals fan evident la urgent necessitat de disposar de més efectius a primera línia de guerra. En primer lloc, es donava publicitat a l'Ordre Circular del 9 de gener, per la qual s'obligava els declarats inútils de guerra de les lleves que ja havien estat cridades perquè compareguessin en els corresponents centres de reclutament, tot aportant el certificat d'inutilitat. Aquesta nova circular pretenia interpretar correctament la del mes de desembre de 1938 perquè no només es presentessin els declarats inútils per malalties o lesions anteriors a la guerra, sinó també aquells que havien sofert lesions en aquelles circumstàncies. D'aquella manera, tots els homes que en algun moment havien sigut declarats inútils havien de passar un nou examen mèdic per si es podien reincorporar a files.

Pel que fa a la segona Ordre, donava publicitat al Decret del Ministeri de la Defensa Nacional pel qual es cridaven les lleves de 1921, 1920, 1919, 1918, 1917, 1916 i 1915, segons ho determinessin les necessitats de la guerra. Mentre l'article 2 determinava les dates per a la compareixença de les lleves de 1921 a 1919, les de 1918 a 1915 es deixava per a les dates que determinés el Ministeri en el futur. Les normes per al reclutament van ser les mateixes que en les crides anteriors i que ja hem descrit anteriorment. Pel que fa a l'efectiva mobilització de les lleves de 1918 i 1917, es va dictar per Ordre Circular de 15 de gener. De la mateixa data és l'Ordre Circular que determinava la mobilització de les lleves de 1916 i 1915 per a la realització de treballs de fortificació.⁸³⁵ En aquell mateix

⁸³⁴ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 15, de 15 de gener de 1939.

⁸³⁵ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 17, de 17 de gener de 1939.

sentit, per Ordre Circular del dia 14 es mobilitzava tots els ciutadans útils per al treball fins als cinquanta anys i qualsevol que fos la seva professió. Aquells ciutadans quedaven a disposició de la Inspecció General d'Enginyers per dur a terme les feines que es determinessin necessàries. També es va determinar la mobilització per al servei de les armes dels treballadors de la mineria de les lles de 1920, 1919 i 1918.⁸³⁶

L'última de les ordres publicades en aquell DOGC donava publicitat al Decret de 13 de gener, pel qual es cridava els ciutadans d'ambdós sexes entre 17 i 45 anys, sempre que no estiguessin complint el servei militar, per a la realització de qualsevol treball o servei en benefici de la defensa nacional. També podien ser cridats els homes més grans de quaranta-cinc anys que estiguessin jubilats per tal que portessin a terme treballs per als quals estiguessin capacitats o els que portessin a terme abans del seu retir. Els i les ciutadanes objecte de crida, només per aquell fet, quedaren sotmesos a les lleis i disciplina militar i es determinava que es publicaria el calendari perquè acudissin als centres de reclutament i fossin dirigits a les tasques que s'estimessin convenients.

Com es pot comprovar, aquella crida ja alludia a persones d'un ampli rang d'edat i tant homes com dones. Tot i que el destí d'aquelles persones no era explícitament militar, sinó que es feia referència a «treballs o serveis en benefici per a la defensa nacional», que també podien ser sanitaris, logístics o d'assistència, era la primera vegada que es demanava la incorporació de dones a la disciplina militar. Cal tenir en compte que en els primers temps de la guerra moltes dones voluntàries van agafar les armes com a milicianes de «Mujeres Antifascistas»⁸³⁷ i «Mujeres Libres»,⁸³⁸ organització anarquista. Amb l'avenç de la guerra les dones van desaparèixer progressivament de la primera línia del front a causa del masclisme imperant a l'època, per bé que

⁸³⁶ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 17, de 17 de gener de 1939.

⁸³⁷ YUSTA, Mercedes. «Construyendo el género más allá de la nación: dimensión nacional e internacional de la movilización de las mujeres antifascistas (1934-1950)», *Género, sexo y nación: representaciones y prácticas políticas en España (siglos XIX-XX)*, 42-2, 2012, p. 105-123.

⁸³⁸ Sobre aquesta qüestió: ACKELSBURG, Martha. *Mujeres Libres. El anarquismo y la lucha por la emancipación de las mujeres*, Madrid: Virus Editorial, 2006 i COIGNARD, Cindy. *Las militantes del POUM*, Barcelona, Laertes, 2017.

es va criticar la presència de dones que portessin a terme tasques militars, tradicionalment masculinitzades, i se les va destinar a tasques tradicionalment feminitzades, com ara l'elaboració de peces de roba per a l'exèrcit i les relacionades amb la sanitat i la cura de militars. També va ser molt polèmic l'exercici de la prostitució de dones.⁸³⁹ Fos com fos, aquell mes de gener també es va fer necessari que les dones prestessin la seva ajuda a la guerra.

Els dies 18 i 19 es van emetre crides, que es van publicar al DOGC de 20 de gener.⁸⁴⁰ La primera de les crides es va adreçar als inscrits a les mines de les lles de 1917 i 1916. D'altra banda, es va cridar tots els homes útils entre els 18 i 55 anys, que no estiguessin prestant altres serveis o estiguessin en el front de guerra, per prestar treballs de fortificació. Aquella crida es justificà per «les difícils circumstàncies que concorren en la lluita que se sosté en el front català i que han motivat una sèrie de mesures de govern per fer la lluita més eficaç i decisiva, han de ser completades amb altres, expressament dedicades a intensificar els treballs de fortificació».

A conseqüència d'aquesta crida general per reforçar les defenses de Barcelona, Joan Comorera, conseller d'Economia de la Generalitat, el 21 de gener⁸⁴¹ va promulgar una ordre per la qual es determinava la suspensió de l'activitat comercial i industrial de Barcelona en el transcurs de la setmana següent perquè els homes útils fins a cinquanta-cinc anys, i les dones voluntàries entre 18 i 40 anys que s'haguessin inscrit, passessin a disposició de l'autoritat militar perquè se'ls assignessin les feines necessàries. Aquella suspensió s'exceptuava per a les indústries que depenguessin del Ministeri de Defensa Nacional o fabriquessin articles relacionats amb el funcionament de la guerra, com ara municions, aliments i articles sanitaris, entre altres. També s'exceptuava per als establiments sanitaris, restaurants especials, populars, econòmics i infantils i per a la premsa diària i oficial i els serveis públics. Tot i l'obligatorietat de tancar els comerços i indústries afectades, es determinava que el personal sí que havia d'acudir al seu lloc

839 BERGER, Gonzalo; BALLÓ, Tània. *Les combatents. Història oblidada de les milicianes anti-feixistes*, Barcelona, Rosa dels Vents, 2021.

840 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 20, de 20 de gener de 1939.

841 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 22, de 22 de gener de 1939.

de treball per rebre instruccions dels directors de les empreses o interven-tors de la Generalitat. L'incompliment d'aquella ordre podia ser objecte de denúncia i constitutiva de desafecció al règim. Aquella suspensió feia pre-veure una situació militar desesperada, el que feia necessari l'ús de totes les forces i mans disponibles per a defensar la capital catalana. Una ciutat que no trigaria a passar a mans de l'exèrcit franquista.

Finalment, el 24 de gener⁸⁴² es publicava l'ordre de 21 de gener per la qual es nomenava Ramon Parera i Comerma com a representant de Cata-lunya a la Junta de Defensa Nacional per a la Defensa Passiva i es donava publicitat del Decret de 23 de gener, sancionat pel president del Consell de Ministres de la República, i per això es declarava l'estat de guerra a tot el territori de la República. El seu article segon emplaçava els caps de l'exèrcit perquè emetessin els respectius bans i el tercer explicitava que el Govern en donaria compte a les Corts.

L'últim *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* en període republicà

El 26 de gener de 1939 es publicà l'últim *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* del període republicà en el territori. Aquella publicació constava de 4 pàgines, en les quals es van incloure una ordre del Departament de Cultura, edictes de l'administració de Rendes Públiques de Barcelona i de l'administració municipal i requisitòries de la Justícia Militar.

Pel que fa a l'Ordre del Departament de Cultura, se suspenia el funcio-nament dels grups escolars 145 i 36 de Barcelona a causa de les condicions dels locals que ocupaven, per bé que no s'explicita que fos per causa de la guerra. Així mateix, s'emplaçava el repartiment del seu alumnat a altres centres perquè seguissin el curs i, amb relació als i les mestres, també ha-vien de ser reubicats segons les necessitats que detectés la Direcció General d'Ensenyament.

En relació amb l'administració de Rendes Públiques, es publicava un edicte pel qual es reclamaven els deutes de contribució de nou propietats, la

842 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 24, de 24 de gener de 1939.

majoria finques rústiques. S'atorgava un termini de quinze dies als deutors, els seus hereus o posseïdors perquè fessin efectives les quantitats reclamades o, en tot cas, realitzar les reclamacions pertinents i exercir el dret de retracte que es contenia a la Reial Ordre de juny de 1921.

Els edictes corresponents a l'administració municipal consistien en la publicació dels acords presos en diferents sessions de comissions de Govern. En aquell cas se'n van publicar sis corresponents a Figueres i un de l'Hospitalet de Llobregat. Pel que fa a l'edecte emès a Pins del Vallès, es tractà d'una citació pública de diferents ciutadans (el text s'hi refereix com a «minyons») de la lleva de 1942 dels quals s'ignorava el parador. En cas de no comparèixer a l'Alcaldia, en el termini de tres dies, s'els declararia pròfugs.

Aquella crida no era l'única continguda en aquell últim *Diari*, per bé que també es van fer públiques catorze requisitòries emeses per la Justícia Militar. Aquelles interpellacions van ser freqüents en aquell darrer mes de gener, per bé que es van donar nombrosos casos de deserció del front de guerra, abandonaments de destinació i, també, incompareixences a les crides de les lleves i delictes de traïció. En algunes ocasions només es feia referència al fet que s'estava instruint una causa contra la persona objecte de crida i per la qual se'l requeria que comparegués. Aquelles compareixences s'havien de fer efectives davant el jutjat instructor de l'orde militar que fos competent de la divisió on la persona objecte de crida hagués estat enquadrada o, si escau, hagués estat destinada sense que hagués comparegut. Les requisitòries relacionaven el número de divisió que corresponia i, si esqueia, el número o números de les causes obertes contra la persona requerida, de la qual s'incloïen nom, cognoms, filiació i última adreça coneguda. Les requisitòries finalitzaven amb la fórmula «en campanya» o amb les sigles PC i les firmava el tinent auditor instructor de cada causa. En el cas de les últimes requisitòries publicades, en totes elles es tractava de Manuel García Gerpe.

Fou d'aquella manera com es va concloure una etapa que havia vist néixer i créixer la publicació oficial de la Generalitat de Catalunya, en la qual es van publicar centenars de normes jurídiques aprovades pel Parlament i el Consell Executiu, i també anuncis i edictes d'ajuntaments i l'administra-

ció de Justícia. Un període de modernitat política i legislativa que acabava esdevenint el reflex de les misèries d'una guerra que va concloure menys d'una dècada de democràcia republicana.

El *Diari* va tornar a ser una realitat a l'exili. L'1 de juny de 1955 se'n publicà un, sense número, en el qual es feia públic un discurs de Josep Tarradellas, president de la Generalitat, dirigit als catalans i catalanes. Encara que en aquell text s'assegurava que «l'hora de l'alliberament s'acosta», encara van ser molts anys que la màxima autoritat del país passà a França, havent d'esperar la mort de Franco el 1975. Aquell esdeveniment va propiciar la Transició i, amb aquesta, el retorn de les institucions catalanes. Els mesos de maig i agost de l'any 1977 es van publicar dos DOGC, també des de l'exili, que van servir per donar publicitat a les converses, acords i normes que iniciaren el procés de restitució de la Generalitat en el si de la nova realitat política i legal que s'estava preparant a l'Estat espanyol. La resta de la història la deixem per a una altra ocasió.

Caiguda de Barcelona i final

El gener de 1939 també va implicar l'inici de la marxa dels membres de la Generalitat i el Parlament cap a l'exili. El 24 de gener, els diputats i els membres de l'Executiu van abandonar la ciutat per iniciar el seu camí cap a França, que es va fer efectiu el 5 de febrer des del Mas Perxés (Agullana, Alt Empordà) fins a Vajol (Alt Empordà), per dirigir-se a peu fins al coll de Lli i, des de les Illes fins a Perpinyà.⁸⁴³

L'activitat normativa es va concloure definitivament, per bé que encara es van prendre algunes decisions operatives com la de la cessió del patrimoni de la Generalitat al Govern de la República, com hem explicat anteriorment. El destí del Govern català els va situar a França a l'inici de la Segona Guerra Mundial el setembre de 1939, fet que va comportar la detenció del president Lluís Companys el 1940. Posteriorment, va ser traslladat a l'Estat espanyol i se'l va processar en un consell de guerra. Va ser afusellat al castell

843 La descripció completa del trajecte dels membres del Parlament i la Generalitat cap a l'exili es troba a BONAMUSA, ídem, p. 90-91.

de Montjuïc la matinada del 15 d'octubre d'aquell mateix any.⁸⁴⁴ En la seva mort, el succeí en el càrrec Josep Irla i Bosch.

Els últims dies a la ciutat de Barcelona van ser escenari de la més trista de les desolacions: si queia Barcelona, queia Catalunya⁸⁴⁵ i, amb ella, la República tenia els dies comptats. L'ocupació de Barcelona per part de l'exèrcit franquista, amb els requetès i les altres unitats militars que els van donar suport van arribar per diferents fronts, ocupant una ciutat bruta, destruïda i grisa, en la qual una part de la ciutadania –fos per por o pel que fos– els va rebre als carrers. Segons els testimonis presencials, va ser una «passejada militar».⁸⁴⁶ De seguida l'exèrcit va prendre el control de la ciutat, el que es va anunciar a través del *Bando del general jefe de los Servicios de Ocupación (y subsecretario de Orden público)*, publicat a *La Vanguardia* de 28 de gener de 1939.⁸⁴⁷ El territori quedava sota domini del general Eliseo Álvarez Arenas, qui també fou nomenat per Decret de 2 de març de 1939 *jefe de la Cuarta Región Militar*, que s'havia creat per Decret d'aquell mateix dia.⁸⁴⁸

La presa de Barcelona es va reblar amb la celebració d'una missa de campanya el mateix 26 de gener i que va tenir lloc a la plaça Catalunya. L'endemà, dia 27, Miquel Mateu i Pla prengué possessió com a nou alcalde de Barcelona i se celebrà la primera comissió gestora de la ciutat. El dia 28 se celebrà una segona missa de campanya al mateix emplaçament que la primera, a més d'una desfilada militar. La missa es va repetir el dia 29 per iniciativa de l'Ajuntament, coincidint amb l'arribada del general Yagüe

844 GENERALITAT DE CATALUNYA. *Consell de Guerra i mort de Lluís Companys, President de la Generalitat de Catalunya (octubre 1940)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1999.

845 Una descripció exhaustiva sobre els moviments militars que es van esdevenir entre la caiguda de Lleida i la de Barcelona es pot trobar a VILANOVA I VILA D'ABADAL, Francesc. «Com cau una ciutat. El franquisme català i la «liberación» de Barcelona (abril 1938-gener 1939)». A CASANELLAS PEÑALVER, Pau; MARTÍNEZ I MUNTADA, Ricard; PLANELL BONET, Xavier; RAYA CRESPI, Daniel, SEGURA GÓMEZ, Alba; SOTO SÁNCHEZ, Rubén; VALLEJO BOSCH, Gerard (eds.) *IV Col·loqui Internacional sobre Violència Política al Segle xx*, Barcelona, Memorial Democràtic, 2024, p. 117-143.

846 MONTFORT, Aram. *Barcelona 1939: ocupació i repressió militar. El camp de concentració d'Horta i les presons de la ciutat*, Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral, 2009. Recuperada a <https://hdl.handle.net/10803/4818>, p. 46 i ss (Consulta 10.09.2024).

847 VILANOVA, ídem, p. 136.

848 *Boletín Oficial del Estado*, núm. 63, de 4 de març de 1939.

a Barcelona i amb el primer diumenge després de la presa de la ciutat. El van acompanyar, entre altres forces militars, el general governador, Eliseo Álvarez, i el nou alcalde de Barcelona.^{849 850}

L'ocupació absoluta de Catalunya es va reblar un mes després amb l'arribada a la Jonquera. El mateix mes de febrer, es pactava amb França el reconeixement del Govern franquista, la restitució dels béns que per causa de la guerra es trobaven en territori gal i l'intercanvi d'ambaixadors.⁸⁵¹ Començaven quaranta anys de dictadura en els que moltes de les persones que es van posicionar a favor de la República patirien processos de depuració, presó, tortures, condemnes a treballs forçats i afusellaments. Anys més tard, la persecució es va dirigir contra una segona generació de ciutadans i ciutadanes que, a pesar de no haver viscut la Guerra Civil ni els primers anys d'autarquia econòmica i misèria, es van posicionar en contra del règim franquista. A Catalunya, les resistències quotidianes i familiars van permetre la supervivència de la llengua i la cultura catalanes, que també van ser objecte de persecució. També a les escoles.

Conclusions

Els DOGC del mes de gener de 1939 mostren el viratge dels últims dies que la Generalitat de Catalunya va continuar funcionant fins a la caiguda de Barcelona el dia 26. És per això que hi podem trobar resolucions sobre la concessió de premis culturals fins a la seva convocatòria, passant per altres tipus de decisions ordinàries, com ara la concessió d'ajudes per a estudis. Fins i tot, hi trobem el nomenament d'una ponència redactora per desenvolupar una part d'una llei aprovada anys abans. Un tipus de normativa que es podria considerar normal en temps de pau, però que en aquell cas es va

849 MONTFORT, ídem, p. 340.

850 Les fotografies realitzades per Brangulí en aquella missa es troben custodiades a l'Arxiu Nacional de Catalunya amb la referència ANCI-42-N-34697-Primera missa de campanya després de l'ocupació de Barcelona per l'exèrcit nacional.

851 PAGÈS, Pelai. «1939. L'ocupació franquista de Catalunya», *Ebre 38: revista internacional de la Guerra Civil*, 1936-1939, Vol. I, 2011, p. 72.

compaginar amb altres tipus de decisions íntimament relacionades amb la situació d'excepcionalitat que va comportar la guerra.

Com s'ha pogut comprovar, les normes que s'hi contenien eren de caràcter executiu i emeses pel Consell Executiu, per bé que el Parlament no funcionava. Segons el material d'arxiu que ens consta, el 4 de gener de 1939 va tenir lloc l'última sessió d'aquest òrgan. Ordres i decrets, d'una banda, i edictes i anuncis dels ajuntaments per una altra. Fins i tot, requisitòries del jutjat militar que cada vegada ocupaven més pàgines, perquè cada vegada era més rellevant el que passava al front de guerra, on alguns homes desertaven del compliment de les seves funcions.

També s'ha pogut constatar que el transcurs del conflicte va afectar directament l'ensenyament primari, per bé que es va necessitar reorganitzar la destinació dels i de les mestres en diverses ocasions, i també dels grups escolars, i cobrir les places dels i de les mestres que havien abandonat el seu lloc de treball. En aquest cas, se les cridava perquè es reintegressin, per bé que si no ho feien, se les donava de baixa amb totes les conseqüències.

A través d'aquestes pàgines podem intuir la dificultat d'una Generalitat que havia de continuar decidint a pesar de la situació desesperada del moment. A partir de l'entrada de les tropes franquistes a Lleida l'abril de 1938, tot feia preveure un desenllaç desastrós per a la República. Mentrestant, calia continuar donant resposta a les necessitats que s'esdevenien, entre elles publicar les crides a lleves del Govern republicà. Unes crides que també evidencien una situació desesperada amb alguns dels seus elements: la crida de les persones que ja havien sigut declarades inútils, per si un nou examen mèdic determinava que podien tornar al front. També és rellevant que cada vegada es cridessin homes d'un ventall d'edat més ampli i, ja a l'última, que es cridés a dones i a persones grans per fer feines que poguessin dur a terme, entre elles el reforç de les defenses de Barcelona. La publicació de les normes per evitar que els cridats a lleva no es presentessin fa notar un grau d'urgència elevat i un desistiment important entre els homes, per bé que la situació militar i el material amb què comptaven era del tot insuficient per fer front a un exèrcit ben organitzat i que posseïa material de primer ordre, a més de l'ajuda de les aviacions italiana i alemanya.

Jurídicament, cal tenir en compte que la publicitat de les crides a lleves es deu al fet que el 1936 es va emetre un decret pel qual només tindrien efecte a Catalunya les disposicions publicades al DOGC. Per tant, si la crida de les lleves i altres normes de caràcter militar havien de ser efectives en el territori, necessàriament se n'havia de fer publicitat al Diari de la Generalitat. Així doncs, la seva publicació a la *Gaceta de Madrid* no tenia efectes jurídics sobre Catalunya. Una situació anòmala que no s'ha tornat a donar.

Una altra situació jurídica inèdita fou la suspensió de l'Estatut d'Autonomia l'abril de 1938 amb la presa de Lleida, tot i que les institucions catalanes van continuar funcionant i legislant, a excepció del Parlament perquè estava tancat. Per tant, mentre a una part del territori encara era vigent la legalitat republicana, a l'altra havia estat derogada per l'exèrcit franquista. Una segmentació legislativa en el mateix territori que tampoc s'ha tornat a donar i que és exemple de la complexitat normativa que es deriva d'una situació com la que es va viure en el transcurs de la Guerra Civil.

El 26 de gener marca un abans i un després per a Catalunya: l'extinció de les institucions i la legalitat republicanes van deixar enrere un període en què es va pretendre una modernització i avenç del país pensant en tota la societat: des de la infància a les dones, passant per la classe obrera i la promoció de l'agricultura i la cultura, entre altres. Una República que va ser derrotada en una guerra iniciada per un cop d'estat gairebé tres anys abans i que la inferioritat material, estratègica i d'aliances va donar per conclosa. Molts anys de repressió seguirien, essent especialment significatiu per a Catalunya l'afusellament del president Companys l'octubre de 1940.

Bibliografia

- ACKELSBERG, Martha, *Mujeres Libres. El anarquismo y la lucha por la emancipación de las mujeres*, Madrid: Virus Editorial, 2006.
- ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA, *Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, número 10, febrer 2005.
- BERGER, Gonzalo; BALLÓ, Tània. *Les combatents. Història oblidada de les milicianes antifeixistes*, Barcelona, Rosa dels Vents, 2021.

- BONAMUSA, Francesc. «Presidència (1936-1939)». A BONAMUSA, Francesc (dir.). *Generalitat de Catalunya, obra de Govern (1936-1939) Vol. I*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006, p. 19-96.
- CAMÍ FERNÁNDEZ DE LEDIGOS, Josep Ramon; BELÍO CUNYAT, Josep Maria. «La batalla de Lleida (3 d'abril de 1938)», *Shikar. Revista del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, núm. 5, 2018, p. 84-90.
- CASACUBERTA, Margarita. «“Art creat, art rescatat i paraula sembrada”: L'obra legislativa de la Generalitat de Catalunya en matèria de cultura, 1931-1939». A VALLÈS, Daniel; VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2024, p. 347-374.
- COIGNARD, Cindy. *Las militantes del POUM*, Barcelona, Laertes, 2017.
- DUEÑAS ITURBE, Oriol. *La gran destrucció. Els danys de guerra i la reconstrucció de Catalunya després de la Guerra Civil (1937-1957)*. Universitat de Barcelona, 2013, tesi doctoral. Enllaç: <http://hdl.handle.net/2445/44745> [Consulta 9.8.2024]
- FLORES, Xavier. «El Gobierno de la República en el exilio. Crónica de un imposible retorno», *Espacio, Tiempo y Forma Historia Contemporánea, Serie V*, núm. 14, 2001, p. 309-350.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. *Consell de Guerra i mort de Lluís Companys, President de la Generalitat de Catalunya (octubre 1940)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1999.
- MONTFORT, Aram. *Barcelona 1939: ocupació i repressió militar: el camp de concentració d'Horta i les presons de la ciutat*, Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral, 2009. Recuperada a <https://hdl.handle.net/10803/4818> (Consulta 10.09.2024).
- MORALES, Mercè. «La Generalitat de Catalunya a l'exili (1939-1948)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XIX, 2018, p. 213-224.
- NAHARRO-CALDERÓN, José María. «A pesar de las alambradas: memorias, fotografías y campos de la “retirada” republicana española de 1939», *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, vol. 36, núm. 1, 2011, p. 43-82.
- NÚÑEZ DE PARDO, Sara. «De la Gaceta de Madrid al Boletín Oficial del Estado». *Historia y Comunicación Social*, vol. 7, 2002, p. 147-160.
- PAGÈS, Pelai. «1939. L'ocupació franquista de Catalunya», *Ebre 38: Revista Internacional de la Guerra Civil, 1936-1939*, Vol. I, 2011, p. 51-79.
- VALLÈS, Daniel. «El cooperativisme i l'agricultura en l'actuació normativa del Parlament de Catalunya». A VALLÈS, Daniel; VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2024, p. 375-414.
- VELO FABREGAT, Elisabet. «Les Corts Republicanes a Sant Cugat del Vallès: l'activitat parlamentària en el camí cap a l'exili», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 19, 2020, p. 145-190.

- VELO FABREGAT, Elisabet. «Construcció i desplegament de la Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)». A VALLÈS, Daniel; VELO, Elisabet. *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2024, p. 27-65.
- VILANOVA I VILA D'ABADAL, Francesc. «Com cau una ciutat. El franquisme català i la “liberación” de Barcelona (abril 1938-gener 1939)». A CASANELLAS PEÑALVER, Pau; MARTÍNEZ I MUNTADA, Ricard; PLANELL BONET, Xavier; RAYA CRESPI, Daniel, SEGURA GÓMEZ, Alba; SOTO SÁNCHEZ, Rubén; VALLEJO BOSCH, Gerard (eds.) *IV Col·loqui Internacional sobre Violència Política al Segle xx*, Barcelona, Memorial Democràtic, 2024, p. 117-142.
- VILLARROYA I FONT, Jordi. *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- YUSTA, Mercedes. «Construyendo el género más allá de la nación: dimensión nacional e internacional de la movilización de las mujeres antifascistas (1934-1950)», *Género, sexo y nación: representaciones y prácticas políticas en España (siglos xix-xx)*, 42-2, 2012, p. 105-123.

Col·lecció «REFERENTS», 22, vol. 2

Obres de referència d'història i pensament polític

La present monografia és la segona part de l'anàlisi parcial de l'acció legislativa de la Generalitat republicana. Diferents veus han contribuït a analitzar-hi algunes de les normes jurídiques més importants aprovades pel Govern i pel Parlament de Catalunya.

Es tracta de mostrar-hi com la Generalitat republicana i el Parlament van bastir normativament la societat catalana i les seves institucions, com per exemple, en l'articulació de la cambra legislativa i la defensa dels seus diputats mitjançant els suplicatoris. Algunes de les qüestions sobre les quals es va regular i de què es tracta en aquest volum són l'organització territorial i el municipalisme, la hisenda pública i les finances, el treball, l'oci, el teatre i l'esport, els pressupostos i la despesa pública i el sistema d'acollida de persones refugiades en el transcurs de la Guerra Civil. També s'hi fa un èmfasi especial en el contingut dels diaris oficials de gener de 1939, els últims abans de la desfeta.

Alguns dels fets que es ressegueixen en aquestes pàgines són comuns: els Fets d'Octubre de 1934, la suspensió de l'Estatut d'autonomia de 1932 i la Guerra Civil. Sens dubte, van trastocar la vida política i legislativa de les institucions catalanes, que, un cop recuperades, el 1936 van haver d'afrontar el repte d'acompanyar la Revolució Social i la Guerra Civil, que va conduir fins a Catalunya centenars de persones refugiades. Veurem, doncs, com una vegada més es va actuar com a terra d'acollida amb els pocs recursos de què es disposava i el conflicte polític existent amb el Govern espanyol. Un conflicte que també es va atiar arran dels decrets de s'Agaró, l'enginyeria tributària impulsada per Josep Tarradellas per tal de procurar omplir unes arques públiques devastades.

Com en el primer volum, el que teniu a les mans explicita una obra legislativa d'una qualitat excellent, de la qual seguim sent deutors.